

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований в 1996 році

Рівне – 2006

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И :
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №11 від 30.06.2006 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2006

цілому. Всі звіти з ІНДЗ подаються на перевірку викладачу, який читає лекційний курс з даної дисципліни та приймає залік, не пізніше термінів, визначених графіком, затвердженим на засіданні кафедри.

Використання розглянутих індивідуальних навально-дослідних завдань з курсу „Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи” протягом трьох останніх років показує, що такий підхід до організації самостійної індивідуальної роботи студентів виключає списування і дублювання робіт, сприяє індивідуальній відповідальності за виконану роботу, дозволяє залучати студентів до пошукової науково-дослідної роботи, яка продовжується при виконанні курсових, бакалаврських, дипломних і магістерських робіт. При цьому студенти опановують методами наукового пошуку через мережу Інтернет та комп’ютерне моделювання тощо. Кращі роботи студентів включаються до навчально-методичних посібників, використовуються для написання звітів з науково-дослідної роботи кафедри та в профорієнтаційній роботі з учнями загальноосвітніх навчальних закладів міста та області.

Зрозуміло, що в одній статті не можливо розкрити всі питання з організації самостійної роботи студентів у кредитно-модульній системі навчання. Необхідно продовжити роботу із вдосконалення змісту і форм індивідуальної роботи з дисциплін профорієнтаційного циклу, особливо з визначення їх трудомісткості та врахування при визначенні рейтингу всіх видів науково-дослідної діяльності студента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес у фактах і документах. /Упорядники М.Ф. Степко, Я.Я. Боллобаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Київ-Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес. /За ред. В.Г. Кременя. Авт. кол.: Степко М.Ф., Боллобаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубіянко В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2004. – 382 с.
3. Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры. – Париж: ЮНЕСКО, 1998, 5-9 октября.
4. Гончаренко С.У., Володько В.М. Проблеми індивідуалізації процесу навчання. //Педагогіка і психологія. – 1995. – №1. – С. 63-72.
5. Климов Г.І., Сідляр І.О., Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи. Практикум. /Наук. ред. М.С. Янцур. – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995. – 180 с.
6. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. /Укл.: В.В. Грубінко, І.І. Бабин, О.В. Гузар. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 46 с.
7. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи. Програма навчальної дисципліни (за вимогами кредитно-модульної системи). Для спеціальності 6.010100 „Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання”. /Укл. М.С. Янцур. – Рівне: РДГУ, 2004. – 20 с.
8. Реформы и развитие высшего образования. Программный документ. – Париж: ЮНЕСКО, 1995.
9. Янцур М.С. Класифікація, аналіз та опис професій з практикумом: Навчально-монографічний посібник. – Рівне: РДГУ, 2006. – 250 с.
10. Янцур М.С. Основи професіографії (практикум). – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1996. – 223 с.
11. Янцур М.С. Професійна психодіагностика (практикум). – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995. – 158 с.
12. Янцур М.С., Єзерська Н.Р. Професійна спрямованість учнів 9-х класів північно-західного регіону України. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. праць. Наукові записки РДГУ. Вип. 33. – Рівне: РДГУ, 2005. – С. 54-60.

Резюме. В статтє рассматриваются теоретические подходы, содержание, структура и порядок выполнения и оценки индивидуальных учебно-исследовательских заданий по профессиональной ориентации учеников при подготовке будущих учителей трудового обучения.

Ключевые слова: Болонский процесс, кредитно-модульная система организации учебного процесса, профессиональная ориентация учеников, индивидуальные учебно-исследовательские задания.

Summary. In the article are considered theoretical approaches, contents, structure and order of performance and estimation individual educational research tasks from professional orientation) during preparation of the future teachers of labour training

Key words: Bologna process, credit-modular system of organization of educational process, professional orientation learning, individual educational research tasks.

Одержано редакцією 20.04.2006.

УДК: 371.04:371.83

О.В. БЕЗКОРОВАЙНА

ВИХОВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Резюме. В статті розкрито теоретичні положення формування духовної культури в учнівської та студентської молоді, різні підходи вчених з даної проблеми, проаналізовано ефективні форми та методи виховної роботи з учнями та студентами в умовах соціально-ціннісної діяльності через роботу миротворчих об’єднань.

Ключові слова: духовна культура, соціально-ціннісна діяльність, толерантність, студентсько-учнівські миротворчі об’єднання, миротворчі акції.

Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні. Для кожної освіченої людини є абсолютною істиною – без духовності суспільства не може бути. У зв'язку з цим виховання в учнівській молоді духовної культури, миролюбства, взаєморозуміння, толерантності, міжнародного співробітництва є однією з актуальних проблем державної політики України, освіти, педагогічної науки.

Школа створює образ людини, у якому стрижневим компонентом має бути духовність. Формування духовної культури дітей і молоді, духовності як провідної якості особистості – велике і складне завдання, що стоїть у центрі уваги педагогів, вихователів, вчителів, батьків, широкого педагогічного загалу. Особливої актуальності воно набуває сьогодні, коли проблеми соціально-економічного й політичного розвитку країни боляче вразили молодь. Серед дітей і молоді падає рівень духовної культури, що пояснюється, насамперед, зниженням рівня життя в Україні, відсутністю соціальної захищеності, невизначеністю моральних орієнтирів у політиці держави й повсякденному житті.

Засоби масової інформації та комунікації дедалі більше впливають на суспільство й особливо на молодь, пропагують насилля, зброю, силу. Усе це призводить до відчуження дітей і молоді від моралі, спонукає до власних пошуків самореалізації і, врешті-решт, до повного заперечення духовності й моральності особистості. Ці процеси посилюються кризовим станом сучасної сім'ї, яка перестає відігравати роль основного каналу долучення дитини до моральних начал і джерела розвитку духовної культури. У таких умовах формування духовної культури, як провідної характеристики людини, її духовних пріоритетів і обґрунтування системи цінностей, що мають лягти в основу життя молоді, виступають на передній план усього процесу її соціалізації.

У найширшому розумінні духовну культуру можна розглядати як сукупність яскраво виражених ознак, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство. Духовна культура охоплює не тільки мистецтво і літературу, але й спосіб життя, основні права людини, системи цінностей, традицій та вірування. Саме духовна культура дає людині здатність мислити, аналізувати себе і своє оточення, робить з нас гуманних, розумних, критично мислячих істот із почуттям моральних зобов'язань. Саме через духовну культуру розрізняємо цінність і робимо свій вибір, виражаємо себе, пізнаємо себе, визнаємо свою незавершеність, піддаємо сумніву свої власні досягнення, безустанно шукаємо новий смисл буття і народжуємо творіння, в яких долаємо свої межі [9; 7].

У глумачному словнику поняття культури трактується, як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії [3, 472]. Духовний – те, що створюється на задоволення духовних потреб і пов'язане із внутрішнім психічним життям людини, її моральним світом [3, 252].

Із філософської точки зору духовна культура – частина культури, до складу якої входять мистецтво, релігія, філософія; це культура самоактуалізації, творчого зростання та пізнання світу [16, 178].

Явище духовної культури в історичному аспекті можна аналізувати за двома взаємопов'язаними лініями, що характеризують розвиток духовної культури: релігійної та світської. Ще від початку впровадження християнства на Русі (988р) питанню виховання християнської моралі в суспільстві надавалась першочергова увага. Вся історія Русі-України від 988 року і до нашого часу є окремим шаблоном духовної драбини, де повсякчас сяяли, зростали зерна християнських моральних заповідей. Русичі, а згодом, – українці, щиро до серця сприймали нетлінні християнські цінності: набожність, людяність, справедливість, смиренність, милосердя, які стають частиною їх власного я [2; 14].

Передові діячі суспільства, письменники, мислителі, педагоги, в більшій чи меншій мірі постійно звертались до Божого Слова, оскільки тільки воно здатне виховати справжню Людину. З'являються і велети людського духу, які ведуть за собою: князь Володимир Мономах, митрополит Іларіон, І.Вишенський, Г.Сковорода, П.Юркевич, М.Костомаров, Т.Шевченко, П.Куліш, Леся Українка. Їх думки, твори, просвітлені християнськими вченнями стали важливим підґрунтям моральних цінностей, що формують духовну культуру українців.

Із світської точки зору релігія має бути відокремлена від освіти. Але в наш час все більше вчених України схиляються до думки, що саме християнська мораль є тим виховним орієнтиром, що допоможе Україні вийти з кризи і виховати справжнього громадянина своєї країни і ні в якому разі не суперечить світському характеру освіти [2; 14].

Досліджуючи історію становлення і розвитку духовної культури не можна проминути те, яке значення мало це питання на розвиток філософської думки України. Важливе місце з цього приводу посідає філософія та ідеї Г.С.Сковороди. Зверненню до цієї яскравої і незвичайної постаті в історії України другої половини XVIII століття не випадкове. Сковорода мав величезний духовний вплив на всі етапи українського суспільства. Ця людина ще за життя стала легендарною, її без перебільшення можна вважати совістю українського народу. Твори на образ мандрівного філософа далеко перенесли свій час і незмінно привертати увагу широкого суспільного загалу, а деякі його ідеї звучать актуально і сьогодні.

Ідеї гуманізму і щастя людини проходять через філософські трактати і поетичну творчість Г.Сковороди. Він твердив, що людина створює матеріальні й ідеальні цінності, вона приходить у світ з природним прагненням щастя, має право на нього й повинна забути його в практичній і духовній діяльності. І найкраще ці цінності проявляються в її активній життєвій позиції, бо справжня мораль – це поєднання вчення і життя, слова і діла.

Для формування духовної культури потрібна перш за все освіта, “бо освіченій, розумній людині не заважають ні гори, ні річки, ні моря. Вона заглядає в минуле, пориває в майбутнє, проходить по поверхні океану, входить у двері зачинені” [13, 76].

Видатний педагог В.О.Сухомлинський безперервно пропагував виховання в дітей та молоді безмежної любові до своєї рідної Вітчизни, глибокої любові до матері і батька, рідних, близьких, виявлення високого рівня духовної культури у повсякденній діяльності і поведінці. Його розуміння духовності – це передусім морально-етичне і патріотичне виховання, що ґрунтується на визнанні культури Батьківщини, матері, книги, рідної мови, народних традицій, праці. А найголовніше – це особливий дух школи, це одухотворені поривання, думки, вчинки його вихованців і вчителів.

”Людина по-справжньому виховується тоді, – писав В.О.Сухомлинський, – коли вона й сама виховує іншу людину. Почуття особистої гідності, честі, гордості пробуджується в людині за тих умов, коли вона вкладає частину своїх духовних сил в іншу людину, прагне зробити її кращою, бачить у ній, як у дзеркалі, себе, свої моральні риси, творчі здібності, майстерність” [15, 256]. Його праці “Серце віддаю дітям”, “Сто порад вчителю”, “Як виховати справжню людину” та інші є важливим керівництвом у формуванні розумного і вихованого учня, свідомого громадянина, духовно багатой особистості.

Як теоретична так і практична спадщина В.О.Сухомлинського є основою нової концепції виховання і формування особистості підростаючого покоління: “яка формується не на принципах авторитарної педагогіки, а на загальнолюдських моральних цінностях” [15, 256]. Вчитель-педагог В.Сухомлинський акцентує увагу на тому, що для того, “щоб людина прагнула до моральної краси і досконалості поряд себе” [15, 209].

Для сучасного суспільства проблема формування духовності, духовної культури особливо актуальна. Відчуженість від культури, знецінення престижу освіченості та інтелектуальної діяльності, заниження моральних критеріїв своєї та чужої поведінки складають невирішені проблеми при формуванні життєвої позиції підростаючого покоління. Згідно з пріоритетом гуманістичних цінностей, значенням індивіда в культурно-духовному розвитку країни цінність людини визначається духовною культурою, якою вона володіє. Процес виховання духовності виступає, як відтворення духовної культури, нагромадженої в суспільстві, та стимулювання внутрішнього саморозвитку людини.

На думку культурологів, рівень духовності особистості, її духовна культура формується в процесі навчання і виховання. Але за словами Наталії Долгої, питання духовної культури молоді продовжують залишатися справою другорядною. “Освіченість ще не гарантує високого рівня духовності, культурності, вихованості. На думку вчених у нас виник суспільний прошарок, що засвоїв зовнішні ознаки цивілізації, але позбавлений елементарних уявлень про справжню культуру” [6, 27].

Думається, одна з причин такого стану – недостатня увага науки, суспільства й школи, зокрема до проблем виховання дітей. Часто школа відокремлює навчання від виховання, визначаючи останнє прерогативою батьків, хоча, як відомо, навчання і виховання нероздільний процес.

Сучасна дидактика визначає два шляхи формування духовної культури. Один з них передбачає, що духовна культура дитини формується завдяки набутим інтелектуальним знанням, здобутому соціальному досвіду. Потрібно зазначити, що саме такий шлях ліг в основу багатьох принципів навчання в сучасній школі. Зазначений принцип в різний час більшою чи меншою мірою відстоювали такі вчені як Ф.Буслаєв, Л.Поліванов, Д.Тихомиров, В.Стоюнін. [2; 14] Інший шлях – це емоційно-образне опрацювання того чи іншого твору, окремих частин, творчості письменника і вже потім, через емоції, серце дитини, формування необхідних духовних засад. Цей напрямок у вихованні переконливо пропагував відомий вчений-педагог К.Ушинський.

Опираючись на праці відомих педагогів, вчених, літературознавців вважаємо передумовою сучасного педагога повинні бути не тільки дбання про інтелект своїх вихованців, а й насамперед, про роботу серця, душі, щоб через почуття, емоції вплинути на дитину, її поведінку, моральність, і накінець на формування духовної культури.

З перетворенням України в самостійну державу освіта стала власною справою українського народу. В зв'язку з цим виховання учнівської молоді на принципах гуманізму, формування в них духовної культури є однією з актуальних проблем державної політики України, освіти, педагогічної науки.

Конституція України є основою для виховання підростаючого покоління справжніми громадянами незалежної української держави і спрямовує виховання молоді України в дусі гуманізму, демократії, духовності, національного відродження та збереження культурної спадщини народу. У законі України “Про освіту” від 26 березня 1996 року розкривається основна мета освіти. Вона ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаєморозуміння полягає у всебічному розвитку людини, як особистості та найвищої цінності, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, вихованні моральних якостей.

У державній національній програмі “Освіта. Україна XXI століття” (1994) говориться: “Національне виховання в Українській державі має бути спрямоване на формування у молоді і дітей світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, інших соціально значущих надбань вітчизняної і світової духовної культури. В основу національного виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь. Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням спеціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємин, формування у молоді особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості” [5; 15].

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті йде мова про те, що: "Освіта спрямована на втілення в життя української національної ідеї. Освіта виховує громадянина і патріота України, прищеплює любов до української мови та культури, повагу до народних традицій. Вона підпорядкована формуванню системи національних інтересів як головних пріоритетів світоглядної культури, вихованню поваги до народів світу. Українська освіта має гуманістичний характер. Вона не допускає поширення шовіністичних та інших антигуманних ідей і поглядів" [10, 4].

У декларації принципів толерантності вказується: "Виховання є найефективнішим засобом запобігання проявам нетерпимості. Виховання в душі толерантності починається з прищепленням людям знань про їхні права та свободи з метою забезпечити їхню реалізацію та зміцнити прагнення кожного до захисту прав інших" [4, 179].

Соціально-економічні зміни в Україні, національно-культурне відродження, розвиток освіти актуалізують значення проблеми формування духовної культури дітей та молоді. На важливості цієї проблеми наголошується в державних програмах "Діти України", Концепції превентивного виховання дітей та молоді, Указі Президента України "Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі, та формування здорового способу життя громадян", Постанові Кабінету Міністрів України "Про затвердження національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства". Головна мета цих документів виховання в учнів високих моральних якостей, збагачення їхнього духовного світу, розвиток особистості, здатної жити й творити за законами Добра, Справедливості, Краси, Честі, Гідності, Гармонії, Гуманізму, Людяності, Милосердя.

Ми вважаємо, що основні напрямки та принципи нових державних документів про освіту відіграють вирішальну роль і мають бути використані в реалізації основних завдань у формуванні духовної культури.

Дослідження праць вчених показало, що кожен з них по-своєму розглядає різні аспекти духовної культури, досліджує методологію і теорію формування духовного потенціалу сучасної молоді.

Ольга Сухомлинська у статті "Концептуальні засади формування духовних особистостей на основі християнських моральних цінностей" зазначає, що "у ситуації гострого дефіциту ціннісних установок і орієнтацій християнські моральні цінності, які є основою гуманістичних цінностей, відіграють дедалі важливішу роль у сучасному вихованні дітей і молоді. Виникає потреба в залученні християнських цінностей до процесу виховання дітей, визначенні основних засад, цілей, форм і методів формування духовної культури, які сприятимуть розвитку й формуванню духовної високоморальної особистості, майбутнього громадянина України" [14, 13].

Мета педагогічного впливу на думку О.Сухомлинської, полягає в прилученні дитини до тих християнських цінностей, які мають універсальне гуманістичне значення, абсолютний характер і, що найважливіше для виховання, позитивну спрямованість. Цієї мети можна досягти через систему завдань, а саме:

- пробудження в дитини бажання бути моральною;
- розгляд християнських цінностей як основи розвитку суспільно значущих рис і якостей особистості;
- вироблення етико-естетичного ставлення до життя й до своєї життєдіяльності;
- формування моральної культури, толерантного ставлення до інших культур і традицій;
- розвиток чеснот і позитивних моральних якостей дитини, спонукання до самовдосконалення;
- підтримка здібностей, культурної творчості, спрямованої на особистісний саморозвиток [14; 16].

"З повним правом можна сказати, – стверджує І.Д.Бех, – що вищі моральні цінності – це і духовні цінності. Духовна цінність – це безумовно самовартісне утворення, вище "Я". Таким чином, ми говоримо про духовність добродійності або про одиницю, над якою маємо працювати. Ми, педагоги – вихователі і маємо виховувати цінності у вищевикладеному розумінні" [1;10].

Питання розвитку духовної культури знаходимо і в працях Б.І.Степанишина.

"Духовна культура – це багатогалузева система, яка охоплює мову, мистецтво, науку, ідеологію, право, етику, релігію, традиції, звичаї, вірування, тобто все те, що складає духовний світ народу, сукупність його поглядів і переконань. Кожна з цих складових культури розвивається за спільними для всіх законами, але в той час має свої специфічні особливості. Поступ духовної культури не ізольований, він перебуває в найтіснішому зв'язку з економічним і політичним розвитком суспільства. Отже, розвиток суспільства (його економіки і політики) в такій же мірі залежить від стану духовної культури, як духовна культура впливає на виробничі відносини. Рівень культури народу визначається не тільки високими здобутками в галузі науки, літератури, а й тим, як ці здобутки позначаються на повсякденному житті" [12, 82].

Подібну думку розвиває Галина Васьківська, наголошуючи про основні елементи духовної культури (мова, вірування, релігія, етичні постанови, народна творчість, література, наука, право), які виникли під впливом певних умов (природних і суспільних) у різний час історичного розвитку цивілізації, і це неминуче вплинуло на їх зміст, форми, функції.

Рівень економічного і політичного розвитку суспільства залежить від рівня і характеру духовної культури, як духовна культура – від виробничих та інших суспільних відносин.

Леся Кисленко у формуванні духовної культури молоді виділяє такі поняття: національна ідея, національний характер, національна свідомість. Вона говорить про відновлення української державності, інтеграція в європейське і світове співтовариство, побудову громадянського суспільства, яка передбачає орієнтацію на духовні пріоритети, людину та її права, націю. Концепція гуманітарної освіти є елементом нової

освітньої ідеології, яка зі шкільних лав повинна формувати особистість – гідного представника української нації. Національна ідея має відіграти роль об'єднуючого чинника в суспільному розвитку, спрямованого на вироблення патріотичної життєвої позиції людини. Національний характер виховання полягає у формуванні в молодій людини почуття громадянина України. Найбільше щастя для вчителя – робити світ гуманнішим, виховувати в учнів доброту, любов до рідної землі, родини, свого народу, бажання працювати для розквіту власної держави. У цьому й полягає сутність виховання національної свідомості.

Хуліо Кортасар висловлює думку про те, що “духовна і матеріальна національна культура українського народу є самостійним феноменом, вона формує націю, звеличує її й творить її неповторне обличчя в своєрідному груповому портреті світової цивілізації” [12, 173].

Юрій Олененко, стверджує: “Ми пройшли внутрішньо нескореними через величезні пустелі зневаг і переживань, заборон і цькувань, нечуваних фізичних винищень, морального терору, бо над нами був небозвід тисячолітньої культури” [12, 173]. Дійсно ніщо так не возвеличує людину, як опікування культурою свого народу, духовного відродження нації.

Умовою оптимального розвитку особистості її духовної культури вважає К.Дорошенко є формування гуманістичного ідеалу. Під гуманістичним ідеалом ним розуміється змодельований в індивідуальній свідомості образ свого кращого “Я”, що слугує мотивом перетворювальної діяльності суб'єкта, яка ґрунтується на принципах ціннісного ставлення до себе, до інших, до Батьківщини, до всіх народів, до природи.

Основними моральними цінностями, що входять до структури гуманістичного ідеалу як учнівської, так і студентської молоді є :

- доброта – чуйне ставлення до всього живого;
- справедливість – суб'єктивне, неупереджене ставлення до себе та світу, пов'язане з поняттям невід'ємних прав людини;
- відповідальність – усвідомлений обов'язок відповідати перед своїм сумлінням і суспільством за кожний вчинок, дію, слово;
- працелюбність – потреба спрямовувати фізичну або розумову енергію на створення матеріальних і духовних цінностей.

О.Савченко у статті “Духовність і зміст шкільної освіти” розкриває визначення духовності. “Внутрішній світ духовно багатой людини багатомірний. Тому так багато проявів духовності: у почуттях, думках, вчинках. Формування загальнолюдських цінностей, морально-етичне виховання, толерантне ставлення до інших – це теж зміст і прояви духовності. Школа, формуючи світську духовність, може спиратися і розумно використовувати цінності християнської етики. Повинне бути взаємодоповнення релігійної духовності і духовності загальнолюдського характеру. Виховний потенціал школи, її виховуюча місія нерозривно пов'язані з оточуючим середовищем. Тому так важливо створювати сприятливе середовище впливу на дитячу душу, формувати в учнів позитивний образ світу і світосприйняття людини людиною. Духовність, це синонім і високих почуттів, і естетично-розвиненого відчуття краси, і прагнення добра. Тому в умовах перебудови вищої педагогічної освіти особливого значення набуває проблема гуманізації, виховання духовності особистості на засадах добра, миру, толерантності, взаємоповаги і співробітництва” [11, 6].

У доповіді **ЮНЕСКО “Освіта для 21 століття”**, підготовлений Міжнародною комісією під керівництвом Жака Делора, закладені важливі підвалини нової парадигми освіти, в основі якої лежать ідеї життєтворчості, підкреслюються вирішальна роль освіти у розвитку особистості, всього суспільства, у становленні мирних і дружніх взаємовідносин між усіма народами.

Як зазначається у Доповіді, освіта протягом всього життя має будуватися на чотирьох стовпах:

- навчитися пізнавати;
- навчитися робити;
- навчитися жити разом;
- навчитися жити.

Навчитися жити разом – означає, виховуючи толерантність, розуміння іншого й відчуття взаємозалежності, здійснювати загальні проекти й бути готовими до врегулювання конфліктів в умовах поваги цінностей, взаєморозуміння, миру, усвідомлювати потреби й погляди інших, людей і технології життя, знати й цінувати інші культури, досягати значення свободи поглядів, вміти володіти культурою спілкування навіть у тих ситуаціях, коли виникають принципові розходження, бути зацікавленим у спільному пошуку найприйнятнішого розв'язання життєвих проблем, сприяти взаєморозумінню з іншими учасниками взаємодій, виробленню взаємоприйнятих норм і правил. Усього цього повинні будуть навчитися учні школи XXI століття.

До активної соціально-ціннісної діяльності і співробітництва в галузі педагогіки миру і толерантності залучені учнівські миротворчі об'єднання ЗНЗ №№ 4, 8, 9, 11, 12, 15, 23, гуманітарної гімназії, школи з поглибленим вивченням іноземної мови “Центр Надії” м.Рівне та студенти Рівненського державного гуманітарного університету – члени науково-дослідного об'єднання “Миротворець”.

На базі студентсько-учнівських миротворчих об'єднань впроваджуються різні ефективні форми і методи соціально-ціннісної діяльності з виховання учнівської та студентської молоді в дусі миру, толерантності та взаєморозуміння, зокрема, диспути, “круглі столи”, дебати, рольові ігри, “уроки взаєморозуміння”, прес-конференції, конкурси малюнка і плаката, проведення благодійних операцій “Пошана”, Тижнів злагоди і взаєморозуміння, участь у Всеукраїнському конкурсі учнівських та студентських проєктів “Служіння заради

миру”, у Всеукраїнській пошуковій естафеті миру “Світочі миру” (Лауреати премії миру ЮНЕСКО), які проводяться з метою активізації життєтворчості, пошукових досліджень, лідерських якостей та вмінь у молоді з питань проектної діяльності, залучення дітей та молоді до єднання зусиль та розвитку ділового партнерства миротворчих об’єднань молоді для популяризації ідей Культури Миру та досвіду кращих прикладів миротворчих дій. Фінальна стадія естафети відбулася в травні 2005 року на Форумі молодих парламентаріїв “Від війни до Культури миру” в м.Києві.

Студентсько-учнівські миротворчі об’єднання беруть активну участь в рамках основних заходів українського комітету руху “Педагоги за мир та взаєморозуміння”.

За значний внесок у виховання на ідеях миру, взаєморозуміння та ненасилля Український рух було відзначено званням Лауреата Премії Миру ЮНЕСКО. Нині освітяни-миротворці працюють над вдосконаленням національної освіти та виховання, оновленням програм і підручників, розвитком нової філософії педагогіки миру та міжнародних відносин, створенням методологічних технологій Української моделі Культури Миру.

Пріоритетним напрямком роботи Руху є активізація миротворчої діяльності серед дітей та студентської молоді на впровадження молодіжної політики держави та Програми дій в межах Декади ООН (2001-2010 р.р.) „За культуру Миру та Ненасилля в інтересах дітей планети”, виконання рішень Спеціальної сесії ООН з прав Дитини.

Прикладом активної участі дітей та молоді у соціально-ціннісній діяльності можна вважати миротворчі акції, під час яких школярі та студенти прагнуть внести свій особистий вклад у цю важливу справу. Слід підкреслити, що практичний ефект роботи миротворчих об’єднань знайшов свій вираз саме в залученні учнів до проведення акцій по збереженню миру. Своє ставлення до навколишніх подій та явищ життя діти також виражали в різних формах, з інтересом поставилися до запропонованих заходів, які потребують вибору їхньої поведінки, сприяли реалізації одержаних раніше знань у конкретній миротворчій діяльності. Члени об’єднань беруть активну участь в міжнародних миротворчих акціях “Стрічка миру”, “Лайф-Лінк”, “Трін-піс”, “Ліхтарики миру”, основна мета яких – мир, злагода та взаєморозуміння на Землі.

Члени студентсько-учнівських миротворчих об’єднань з великим інтересом поставилися до *міжнародного миротворчого проекту “Ліхтарики миру”*. Засновники цього проекту – подружжя Пеггі та Джеймс Баумгартнер із штату Вісконсін /США/, члени організації “Лікарі світу за соціальну відповідальність” лікар з Японії Сусумо Тсубей /він дванадцятирічним хлопчиком пережив жах у Хіросімі/. Мета міжнародного обміну Ліхтариками миру полягає в тому, що їх виготовленням та обміном, проведенням символічних церемоній можна сприяти зміцненню миру в усьому світі, розуміти одне одного, жити без війн та конфліктів. Церемонія річкових ліхтариків сягає в історію японської традиції – поминати померлих спуском на воду ліхтариків, які символізують людську душу. Особливого змісту набула церемонія після варварського бомбардування Хіросіми, коли тисячі японців відправили свої ліхтарики вниз по річці Охті.

Емоційний вплив цієї події дуже сильний. Зусиллями сотень добровольців ідея була розповсюджена по всьому світі і проводиться тепер у першу суботу серпня.

Члени студентсько-учнівських миротворчих об’єднань з ентузіазмом брали участь у Всеукраїнських акціях учнівської молоді України: “Моя Земля, земля моїх батьків”, “Краса і біль України”, “Річки мого дитинства”, “Діти – за врятування Землі”. Юні миротворці звітувались, обмінювались досвідом роботи з питань захисту миру, навколишнього середовища, збереження краси рідної Землі на Всеукраїнських дитячих конгресах “Світ без насильства”, “Живи, Земле!”. Вже традицією стало проведення дитячого фестивалю учнівських миротворчих об’єднань. Вони взяли участь у чотирьох різних за тематикою фестивалях – “Заради миру” (1994), “У нас друзі на всій планеті” (1996 р), “Коли ти любиш рідний край” (1997), “Всі діти мають право” (2000).

Асамблея миротворчих студентсько-учнівських об’єднань *“Жити в гармонії з собою і навколишнім світом”* та **Форум “Обніmemo Землю красою і любов’ю”** були присвячені Міжнародному дню толерантності та Міжнародному дню студента, метою яких стало формування планетарного світогляду молоді, об’єднання зусиль на утвердження толерантності та взаєморозуміння, а також розвитку миротворчих навичок.

Формування духовної культури молоді, духовних потреб, духовний розвиток особистості – найактуальніші завдання сучасної школи. Вони тісно пов’язані з духовним відродженням усього нашого суспільства. Це найбільш важливий і фундаментальний процес, від якого залежатиме успіх в інших галузях – політичній, економічній, культурній.

Ми вважаємо, процес формування духовної культури в учнівської та студентської молоді найбільш ефективно проходить за таких умов:

- включати різні принципи духовної культури у зміст навчально-виховної роботи;
- знаходити оптимальні шляхи вирішення питань духовної культури;
- актуалізація цілей і завдань формування духовної культури;
- розширення та поглиблення змісту виховання духовності;
- підвищення соціального і особистого значення;
- оптимальний вибір та різноманітність форм та методів, цілеспрямоване педагогічне керівництво такою роботою;
- забезпечення толерантного ставлення до учнівської та студентської молоді;
- враховувати індивідуальні особливості кожного учня, студента;

- психологічні умови розвитку і формування особистості;
- опора на досвід особистості;
- розвивати розумові сили, багатство мови, логічного мислення, довільну пам'ять, увагу, відтворюючу уяву, образне мислення;
- розвивати емоційну сферу учнів і студентів, високу культуру почуттів, цілеспрямованість і твердість переконань.

Стратегія реалізації соціально-ціннісної діяльності полягає в тому, на нашу думку, щоб забезпечити молоді всі необхідні умови для її духовного розвитку, інтелектуально-моральної свободи вибору поведінки, формування почуття громадянськості, патріотичної і національної самосвідомості, вільної світоглядної позиції, культури особистісного самоствердження, вміння відстоювати свої переконання щодо збереження миру на Землі. Тільки інтелігентне, виховане, духовно багате, досвідчене, миролюбиве покоління, яке самовіддано любить свою Батьківщину і обстоює її державність, зможе забезпечити подальший її розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Як виховувати духовні цінності. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – №1. – С. 10.
2. Варенко В. Виховання учнів на принципах християнської моралі на уроках української літератури. // Освіта 17-24 квітня 2002. – №24-25. – С 14-15.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. /Уклад. і головн.ред.В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь, ВТФ Перун 2002. – 1440 С.
4. Декларація принципів толерантності. //Педагогіка толерантності. – 1999. – №3-4. – С 175-179.
5. Державна національна програма “Освіта” Україна ХХІ ст. – К.:1994. – 61 с.
6. Долгая Н. Мистецтво, як засіб духовного становлення особистості. //Дивослово. – 1999. – №3. – С 26-27.
7. Закон України про освіту. Газета “Освіта” від 2 березня 1996 р.
8. Конституція України. // Волинь. – 1996. – 19 липня.
9. Культура і життя. – 1990, 22 квітня. – С. 7.
10. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. //Освіта України. – 2002. – С.4.
11. Савченко О. Духовність і зміст шкільної освіти. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – №1. – С. 6.
12. Степанишин Б.І. Методика культурологічної діяльності 1996. – С 230-239.
13. Стогній І. Про поєднання вчення і життя Г.С.Сковороди. //Рідна шк. – 2000 (лист). – №11. – С. 76-80.
14. Сухомлинська В.О Концептуальні засади формування духовної особистості на основі християнських моральних цінностей. //Шлях освіти: Педагогічна преса. – 2002. – №4. – С 13-19.
15. Сухомлинський В. Сто порад учителю. – К., Рад. шк., 1998. – 304 С.
16. Філософський енциклопедичний словник. /Під ред. Шинкарук В.І. – К.: Абрис. – 742 с.

Резюме. В статтє раскрыто теоретические положения формирования духовной культуры учащейся и студенческой молодежи, разные подходы ученых по данной проблеме, дается анализ нетрадиционных форм и методов воспитательной работы со школьниками и студентами в условиях социально-ценной деятельности через работу миротворческих объединений.

Ключевые слова: духовная культура, социально-ценная деятельность, толерантность, студенческие, школьные миротворческие объединения, миротворческие акции.

Summary. The article deals with the theoretical statements of forming youth's spiritual culture; it gives various aspects and points of view of some scientists from the given problem; analysis of non-tradition forms and methods of organization under conditions of social-useful labor and carrying out of effective education by the work of youth's and student's associations.

Key words: spiritual culture, social – useful labor, tolerance, youth's and student's associations, Peaceful actions.

Одержано редакцією 27.04.2006.

УДК: 378

Л.К.КОСТИЮК

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ» В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНІХ СИСТЕМ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Резюме. У статті висвітлюється досвід викладання дисципліни «Культурологія» як нової нормативної навчальної дисципліни в ситуації експерименту входження вітчизняних вищих навчальних закладів освіти у Болонський процес. Актуалізується проблема специфіки організації самостійної роботи та значимості спрямування індивідуальних навчально-дослідних завдань студентів на аналіз сучасного соціокультурного розвитку України. Підкреслюється важливість збереження національних освітніх напрацювань у галузі гуманітарної підготовки студентів.

Ключові слова: «Культурологія», Болонський процес, самостійна робота, індивідуальні навчально-дослідні завдання, збереження національних освітніх напрацювань.

ХХІ століття – століття кардинальних змін у життєдіяльності людини. Ці зміни принесли нове світовідчуття і світорозуміння, які трансформують людину-розумну в людину-творця. Сучасна людина – людина інформаційного суспільства – це Homo Creator. Ось чому культурологізація людського життя стає

ЗМІСТ

<i>Хом'як І.М.</i> Аналіз експериментального навчання української орфографії	3
<i>Парасюк І.А.</i> Морально-етичні засади «Руської трійці»	8
<i>Слободян М.Б.</i> Педагогічне новаторство Волинської гімназії та його вплив на організацію навчально-виховного процесу Кременецького ліцею ХХ ст.	11
<i>Кравченко Т.В.</i> Сімейна модель соціалізації особистості в сучасних умовах	14
<i>Повалій Л.В.</i> Особливості виховання підлітків в різних типах неповної сім'ї	16
<i>Тимошук Н.С.</i> Духовно-моральне становлення молоді в умовах особистісно орієнтованого виховання	19
<i>Хримова О.Л.</i> Дослідження вихованості і особистісного розвитку підлітка з проблемної сім'ї	22
<i>Хролець О.І.</i> Дитинство як предмет психолого-педагогічного вивчення	26
<i>Янциур Л.А.</i> Розвиток у дошкільників інтересу до творів образотворчого мистецтва	29
<i>Стаднік Н.В.</i> Мотивація відповідальності у дітей шестирічного віку	34
<i>Коренева І.М.</i> Використання міжпредметних зв'язків у процесі розвитку спостережливості молодших школярів	36
<i>Іванова Л.І.</i> Визначення рівня літературної компетентності молодшого школяра	39
<i>Сіранчук Н.М.</i> Діагностика образномовленнєвих вмінь учнів початкових класів	43
<i>Крижанська Л.В.</i> Національні цінності в початковій школі при організації національно зорієнтованого навчально-виховного процесу	48
<i>Лопухівська А.В.</i> Формування соціальної і комунікативної активності учнів сільської школи	53
<i>Барсукова Л.М.</i> Втілення теоретичних засад історико-краєзнавчої пошукової роботи учнів в практику навчально-виховної діяльності сучасної загальноосвітньої школи	55
<i>Комарницька В.Л.</i> Концептуальні засади формування громадянської свідомості старшокласників	59
<i>Дмитрів О.В.</i> Використання методу ситуативного навчання на уроках англійської мови у загальноосвітніх школах.	64
<i>Трофімчук В.М.</i> Організаційні форми та методи художньо-конструкторської діяльності старшокласників	67
<i>Грицай Н.Б.</i> Формування пізнавальної активності учнів під час позакласних екскурсій у природу	72
<i>Ганчин Л.В.</i> Особливості навчання усного мовлення у духовних семінаріях	78
<i>Головань Т.М.</i> Дитячі притулки в Криму у II половині XIX століття	82
<i>Коваль В.В.</i> Моральне виховання неповнолітніх у пенітенціарних установах як один з основних стратегічних напрямів підготовки їх до соціальної адаптації в суспільстві	86
<i>Потапчук Т.В.</i> Пісня як засіб виховання дітей	91
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Андрія Бобира	94
<i>Устенко К.О.</i> Оперно-хорова творчість М.В.Лисенка як засіб формування музично-естетичного мислення студентів	97
<i>Мельничук С.Ф.</i> Виконавське мистецтво і супроводжуючий його психологічний фактор – сценічне хвилювання	101
<i>Дем'яненко І.О.</i> Формування в учнів музичних шкіл навичок саморегуляції та контролю м'язового тону під час гри на гітарі	104
<i>Янциур М.С.</i> Індивідуальні навчально-дослідні завдання з професійної орієнтації при підготовці майбутніх вчителів трудового навчання	107
<i>Безкоровайна О.В.</i> Виховання духовної культури особистості студента засобами соціально-ціннісної діяльності	109
<i>Костюк Л.К.</i> Специфіка викладання навчальної дисципліни «Культурологія» в умовах інтеграції освітніх систем вищої школи України у європейський простір	115

Никон О.К. Організація самостійної роботи студентів з дисципліни „Основний музичний інструмент” в умовах кредитно-модульного навчання	120
Яковенко Л.П., Шипунова Н.О. Виховання музичного мислення студентів у процесі естетичної оціночної діяльності	123
Ульяновська Л.П. Вокальне виховання в учбовому хоровому колективі: спроба створення сучасної концепції	127
Цапун Р.В. Методи вивчення народного співу в студентському фольклорному колективі	129
Рабченко Т.С., Демченко В.В. Моніторинг як діагностична технологія виявлення готовності випускників вищих навчальних закладів до роботи з обдарованими дітьми.	132
Озерянська А.П. Загальна характеристика розвитку методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах України (60-ті роки ХХ століття)	137
Терещук М.А. Музично-драматична діяльність, як засіб удосконалення навчально-виховного процесу на факультеті іноземної філології	140
Літвінчук С.Б. Формування технічного мислення студентів у процесі розв’язання продуктивно-технічних завдань із загальнотехнічних дисциплін	143
Самчук С.А. Художня інтерпретація музичного твору	146
Лукач О.М. До проблеми економічної соціалізації особистості в сучасних умовах	150
Колбіна Т.В. Шляхи оновлення змісту формування міжкультурної комунікації студентів економічного профілю в педагогічній системі вищого навчального закладу	152
Бондарчук А.Я. Виховання у студентської молоді етики сімейних взаємин	155
Дучинський С.В. Теоретичні аспекти вокально-хорової виконавської діяльності	158
Пелячик І.Ф., Крижановська Т.І. Історичні аспекти проблеми творчого розвитку особистості засобами музичного мистецтва	160
Кирда А.Г. Визначення провідних тенденцій формування цілей освіти в розвинених країнах	164
Свердлова Т.Г. Формування в дітей комунікативних навичок і навичок спільної діяльності за допомогою японського досвіду групового виховання дошкільників	167
Заблоцька Л.М. Структура та зміст навчального процесу в початкових школах Великої Британії	172
Шимків І.В. Проблема оцінювання знань і моніторингу якості освіти в нормативних документах об’єднаної Німеччини	176
Каур О.С. Тенденції та пріоритети морально-етичного виховання підлітків у Франції	180
Григорчук І.С. Формування духовності в контексті християнської моральної свідомості.....	182
Відомості про авторів	185

Наукове видання

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.06.2006 р. Підписано до друку 30.06.2006 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 28,24. Обл. вид. арк. 28,67. Замовлення № 19/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

**О – 59 ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського
державного гуманітарного університету. Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20